

Üstad siyasetten ve şeytandan Allah'a sığınırım diyor fakat, Mehmet Akif'le aynı safta Abdulhamit'in karşısında olmuş. Bu tezadı ve Üstad'ın Abdulhamit'e karşı tutumunun sebebini açıklar mısınız?

Bu iddia sahipleri, Bedüzzaman ve Mehmed Âkif gibi İslâm âlimlerinin meşrû dairedeki hürriyet ve meşrûtiyeti istemeleri ile Abdülhamid düşmanlığını birbirine karıştırmışlardır. Elbette ki o dönemin çok mühim simaları, özellikle Hafîye Teşkilâtının son zamanlardaki baskı idâresini tenkid etmişler ve Abdülhamid'in kurduğu hükûmetlerin, bazan istibdâd denebilecek faaliyetlerini tenkid eylemişlerdir. Ancak Abdülhamid'in de devletin devamını sağlamak için yürüttüğü şahsî idâre sistemini, her yönüyle meclis-i şûrâ esaslarına uygundur demek mümkün değildir.

Özellikle Bedüzzaman ile ilgili iddialara gelince, Bedüzzaman-Abdülhamid münasebetlerini kısaca özetlemekte yarar vardır:

1907'de İstanbul'a gelen Bedüzzaman, Meşrûtiyetin ilânından evvel söylediği bir nutkunda, Sultan Abdülhamid'i, "Yaşasın yaraları tedavi etmek fikrinde olan Halîfe-i Peygamberî" diye vasıflandırmaktadır. 1909 Mart'ında kaleme aldığı bir makalede ise, ona şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

"Ömrünün zekâtını Ömer bin Abdülaziz gibi sarf et. Ta ki, bi'atın manası gerçekleşsin. Meşrûtiyeti kansız kabul ettiğin gibi, Yıldız'ı da mahbûb-ı kulûb eyle. İstibdâd, kalb-i memalik olan İstanbul'da kan bırakmadığından hüsn-ü niyeti göster. Pür-şefkat ile meşrûtiyeti kansız kabul ettiğin gibi; menfur olmuş Yıldız mahbub-u kulûb etmek için, eski zebanîler yerine melâike-i rahmet gibi muhakkikîn-i ülemâyı doldurmak... ve Yıldız Dâr'ül-Fünûn gibi etmek... Ve ulûm-u İslâmiyeyi ihyâ etmek ve meşihat-ı İslâmiyeyi ve Hilâfeti, mevki-i hakikisine is'ad etmek... Ve milletin kalb hastalığı olan za'f-ı diyânet ve baş hastalığı olan cehâleti, servet ve iktidarınla tedavi etmekle Yıldız Süreyya kadar i'lâ et. Tâ Hânedân-ı Osmanî ol burc-u hilâfette pertevnisâr-ı adâlet olabilsin. Hem de havaîc-i zaruriyeye iktisad et. Tâ alıştırmış olan israfa iktidarı olmayan biçare millet de iktida etsin. Madem ki, İmâmsın..."

Bedüzzaman'a göre, Abdülhamid zamanında yapılan bütün istibdâdlar onun şahsına verilmemelidir. Maalesef İttihâdcılar bunu yapmıştır. Zira o şefkatli bir Sultandır. Başka bir eserinde de, Abdülhamid'in şahsî idâresini anlatırken, "Abdülhamid'in mecbur olduğu istibdâd" ifadesini kullanmaktadır. Namık Kemâl'in Abdülhamid'i tenkit ettiği Hürriyet kasidesini değerlendiren Bedüzzaman, 1930'lu yılların idâresini kasederek, meseleyi bütün yönleriyle gözler önüne sermektedir:

"Şu hürriyet perdesi altında müthiş bir istibdâdı taşıyan şu asrın gaddâr yüzüne

---

çarpılmaya layık iken, o tokada müstehak olmayan, gayet mühim bir zatın yani Abdülhamid'in yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilâne şu sözün;
Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhây-ı hürriyet
Çalış, idrâki kaldır, muktedirsen âdemiyyetten.”

1952 yılında bazı kimseler, Bedüzzaman'ın sanki İttihâdcıları destekleyerek Sultan Abdülhamid'e muhâlif olduğu iddialarını yaymaya başlayınca, talebelerine kaleme aldirdığı Lâhika Mektubunda aynen şunları ifade etmektedir:

“1) Bir adamın kusuru ile başkası mes'ul olamaz. Dolayısıyla Abdülhamid'in hükûmetlerinin hataları ona verilemez. 2) Bedüzzaman, II. Meşrûtiyetin başında, hürriyet-i şer'iyyeyi teşvik etmiş, bazı siyasi muhâliflerinin istibdâd adını verdikleri, Abdülhamid idâresi için de, “mecburî, cüz'î ve hafif istibdâd”, İttihâdcıların zulmu için ise, “pek şiddetli külli istibdâd” tabirlerini kullanmıştır. Şu cümlesi meşhurdur: “Eğer meşrûtiyet, İttihâdcıların istibdâdından ibaret ise ve Şerî'ata muhâlif hareket demek ise, bütün dünya şahid olsun ki, ben mürteciyim.” 3) Hürriyet, İslâmî terbiye ile terbiye olunmazsa, çok şiddetli bir istibdâda dönüşeceğini haykırıştır ve maalesef öyle de olmuştur. 4) Abdülhamid'in yabancı düşmanlara karşı gösterdiği dehası, İslâm âleminin tam bir Halîfesi olması, Şark Vilâyetlerini Hamidiye Alayları ve İslâm kardeşliği ile Ermenilere karşı koruması; İslâm'ın bütün hükümlerini hayatında yaşaması ve Yıldız Sarayında manevi şeyhini eksik etmemesi sebepleriyle bir veli olduğunu açıkça ifade etmiştir. 5) Ancak insan hatasız olmayacağından, onun da bazı hataları olduğunu ve ancak bu hataların mecburiyet altında işlenen hatalar bulunduğunu açıkça beyan eylemiştir.”

O halde başta Bedüzzaman ve Mehmed Âkif olmak üzere, büyük İslâm âlimlerinin Abdülhamid'e muhâlif oldukları ve hatta aleyhindeki hal' fetvâsını hazırladıkları şeklindeki iddialar doğru değildir. Fetvâyı zamanın Fetvâ Emini Hacı Nuri Efendi imzalamamıştır; ancak maalesef İttihâdcıların kuklası haline gelen Şeyhül-İslâm Mehmed Ziyâuddin Efendi imzalamıştır. Bu fetvâdaki hal' gerekçeleri tamamen iftiradır. Zira Sultan Abdülhamid'in 31 Mart Vak'asına sebep olduğu zikredilmiştir ki, tamamen yalan olduğu ortaya çıkmıştır. Dini kitapları yaktirdığı iddia edilmiştir ki, tam bir iftiradır; zira en çok dini kitap onun zamanında basılmıştır. Devlet hazinesini israf ettiği söylenmektedir ki, Abdülhamid gibi dindar bir Padişaha bunu isnad etmeye şeytan bile yaklaşmaz. Zâlim olduğu ileri sürülmüştür ki, iktidarı boyunca idam cezasını uygulamadığı herkesin malumudur.

Dilekçede görüldüğü gibi, Bedüzzaman, şark vilâyetlerine ma'ârifi götürmek istemesiyle, pek çok faidelerin yanında, Osmanlı Devleti'nde karışıklığı önlemek ve âşâ'irin birbirine karşı sarf ederek kırıp bitirdikleri büyük kuvveti toplattırıp hükûmetin eline vermekle, dış düşmanlara karşı o kuvveti kullanmak ve neticesinde hal-i hazırdaki vahşet ve cehâletleri ile birlikte, medeniyet ve ma'ârif kabiliyetli bir millet olduklarını, lâkin fitratlarında mevcut bu kabiliyet ve isti'dat ma'denini ma'ârif ile işletmekle o muazzam netice elde edebileceğini ve o zaman bu milletin adâlete nasıl istihkak kesbedeceğini bilineceğini söylüyor. Fakat yukarıda belirtildiği üzere, Mâbeyn paşaları bu maksad ve neticeleri göremiyerek veya

---

görmezlikten gelerek, dilekçesinde gösterilen o muazzam hizmeti nazar ı ehemmiyete almıyor. Lâkin buna rağmen Bedüzzaman'ın ümidi kırılmıyor. İnkisar-ı hayale uğramıyor. Yine aynı maksad üzerinde çalışmasına devam ediyor.

Bu kısa izahları biraz daha açalım:

Bedüzzaman'ın Eski Eserleri, Yeni Eserleri ve Hatıralarında II. Abdülhamid ile İlgili Tesbitleri

Bu mesele belli mihraklar tarafından çok tahrif edildiği ve kaşındığı için konuyu, bütün yönleriyle ele almak istiyoruz:

1. Bedüzzaman'ın Eski Eserlerinde II. Abdülhamid

1 Meşrûtiyetin il'ânının ilk günlerinde söylediği nutkunun son bölümünde: “Yaşasın yaraları tedavî etmek fikrinde olan Halîfe-i Peygamber” demek suretiyle, onun şahsiyet ve makâmının ne olduğunu ortaya koymaktadır.

2. 23 Mart 1909'da gazetelerde yayınlanan “Dağ meyvesi acı da olsa devadır” başlıklı makalesinin yedinci maddesinde:

Hilâfete dair bir rû'yadır. Âlem-i menamda Padişah'ı (Sultan Abdülhamid'i) gördüm dedim: Sen zekât'ül-ömrü, Ömer-i Sâni (Ömer bin Abdülaziz) mesleğinde sarfet! Tâ ki, Meşrûtiyet riyâsetine lâzım ve bi'atın ma'nâsı olan teveccüh-ü umûmiyeyi kazanasın!

Padişah dedi: “Ben onun yolunda gideyim. Siz de ol zaman ehlini taklid edebiliyor musunuz?.. Bir de sizde, onlardaki kuvvet-i İslâmiyet ve safvet ve ahlâk...”

Ben dedim: Bizdeki tenbih-i efkâr-ı umûmî ve tekmil-i mebâdî ve vesâ'it ve ihata-i medeniyet, o noktaların yerini tutmakla, hem o noktaları istihsal, hem de netice-i matlub olan terakkiyi intac edebiliyoruz. Düvel-i ecnebiyenin adâleti bunu ispat eder.

O dedi: Nasıl yapacağım? Dedim: İstibdâd, kalb-i memalik olan İstanbul'da kan bırakmadığından, hüsn-ü niyeti göster. Pür şefkat ile Meşrûtiyet'i kansız kabul ettiğin gibi, menfur olmuş Yıldız'ı mahub u kulûb etmek için, eski zebanîler yerine, melâike i rahmet gibi muhakkikin i ülemâyı doldurmak ve Yıldız'ı Dârul Fünûn gibi etmek; Ve ulûm u İslâmiyeyi ihyâ etmek ve meşihat-ı İslâmiye'yi ve hilâfeti mevki-i hakikisine is'ad etmek.. Ve milletin kalb hastalığı olan za'f-ı diyânet ve baş hastalığı olan cehâleti, servet ve iktidarınla tedavî etmekle; Yıldız'ı süreyya kadar i'la et! Ta, Hânedân-ı Osmanî ol burc-u Hilâfette pertev-nisâr ı adâlet olabilsin. Hem de havâic-i zaruriyeye iktisad et, ta alıştırmış olan israfa iktidarı olmayan biçare millet de iktida etsin. Madem ki İmâmsın!.. Birden uyandım, gördüm ki; asıl bu âlem-i yakaza rû'yadır. Asıl uyanmak (uyanıklık) ve hakikat o rû'ya imiş.

İşte Bedüzzaman Hazretleri, rüya diye tavsif ettiği ve onu gazetelerde bir çeşit açık mektub tarzında neşrettiği ve onun sonunda. “Asıl uyanıklık ve hakikat o rüya imiş” dediği makalesinde, merhum Sultan Abdülhamid’in İslâm Halîfesi olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca Hazret-i Osman Radiyallahü anhuya benzer bir tarzda, elinde gücü, kuvveti, askeri varken, kan dökülmemesi için, Jön Türklerin ve İttihâdçuların Selânik’te 21 Temmuz 1908’de i’lân ettikleri anayasayı ve Manastır’da yer yer hâdiseler çıkararak, işi kuvvete döktükleri sırada, Sultan Abdülhamid’e bağlı kuvvetler, ordu ve askerlerin başındaki yüksek rütbeli âmirler, defalarca ona yalvararak, karşı koymaları için izin istedikleri halde, sonunda 31 Mart hâdisesinde Yıldız Sarayı’nı çeviren Hareket Ordusu’na karşı, bilhâssa onun tüfekçi başısı Arnavut Halil Bey ayaklarına kapanıp hüngür hüngür ağlayarak izin istediği halde, onun merhamet ve şefkati kan dökülmeğe rıza göstermemesini hatırlatmaktadır. Bütün bunlara rağmen, Hareket Ordusu şehri işgal ettikleri zaman, Padişah’ın Tüfekçibaşısı’nı yakalayıp, getirip onun Saray’ının bahçesinin kenarında asmışlardır. Bu da gösteriyor ki; Bedüzzaman’ın “Pür şefkat ile Meşrûtiyet’i kansız kabul ettiğin gibi...” ifadesiyle bu ve buna benzer hâdiseleri ifâde etmektedir.

Ayrıca, bu hakikatli rü’yanın şu parağrafında biraz daha açık ifadeyle:

Nefret edilen Yıldız Sarayını kalplerin sevgilisi haline getirmek için, zebani gibi olan istihbaratçılar yerine, rahmet melekleri gibi âlimleri doldur. Yıldız Sarayını Üniveriste haline getirmek, İslami ilimleri ihyâ etmek, Şeyhülİslâmlığı ve Hilâfeti hakiki mevkiine ulaştırmak; milletin kalp hastalığı olan dindeki zafiyet ve baş hastalığı olan cehâleti, servet ve iktidarınla tedavî etmekle, yıldızı Süreyya kadar yükselt! Ta, Hânedân-ı Osmanî ol Hilâfet burcunda adâlet yıldızlarını parlatsın. demek suretiyle, Osmanlı Hânedânı’nın ebedî kalması ve daima hilâfet burcunda kalarak, etrafında adâlet saçmak için Halîfeye yol gösteriyor ve irşad ediyordu.

3. “Kürdistan ülemâ ve meşâyih ve rûesâ ve efrâdına Meşrûtiyet’e dair telkinatıdır” başlıklı yazısında, Bedüzzaman, Padişah Abdülhamid için şöyle diyor:

Şimdiye kadar Padişaha iktida ettiniz ki; milletin vahşetinden dolayı, tedennî ve inkirazın mahkumu olan kuvvet ve cebri millette isti’mal lüzum gördünüz. Şimdi de Padişah yine size İmâmdır, iktida ediniz ki, o ömr ü ebedîye mazhar olan ma’rifet ve adâleti ile milletini idâre edecek. Elhasıl: Efendimiz o kadar haşmetli ağalık kürkünü milletine bağışladı. Siz de o eski ve köhneleşmiş ağalık abasını bir hulle-i adâlete tebdil ediniz!

Bedüzzaman Hazretleri Padişah’a ve hilâfet-i İslâmiye cihetinden Halîfeye, şarklı vatandaşlarını, itaate, i’tidale, iktidaya davet etmekle beraber; Meşrûtiyet dönemi icabatından olan ma’rifet ve akıl yolunda yürümelerini, zulüm ve cebri bırakmalarını, milleti istihdam etmek değil, ona hizmet etmelerini tavsiye ediyor ve Meşrûtiyet şerefının esasını yine Sultan Abdülhamid’e veriyor.

Aynı yazının devamında ise, şöyle diyor:

İstibdâdın ma'den ve menbiti olan şeref ve haysiyet ve i'tibarî rütbeden istimdat ve milleti istihdam.. ve hatır ve tahakküm ve tarafdarî rabita etmektir ki; vahşetin ağalığı budur. Ümmül ağavat olan Yıldız'da, Eb'ül-ağavat olan Sultan Abdülhamid bu ağalıktan vazgeçti. Nerede kaldı başka sivri sinekler!

Burada gerçi Bedüzzaman, Şark'taki ağalık ve zorbalığın şeref ve haysiyet cihetiyle milleti istihdam etmeklik şekline vurması içinde, Sultan Abdülhamid'in ismi de bil-münasebe geçmektedir. "Ağaların Babası" şeklinde bir ta'bir vardır ve gerçekten de Sultan Abdülhamid, bir zamanlar Şark'taki aşiretleri kendisine, dolayısıyla Osmanlı saltanatına bağlamak maksadıyla büyük aşiret reislerine, kimisine paşalık, kaymakamlık, kimisine binbaşılık rütbesi vermiştir. Neticesinde o aşiret çöl paşalarının çok zulümleri ve vahşetleri vaki' oldu. Fakat bu, Sultan Abdülhamid'in, o zamanki şartlara göre devlet idâresindeki bir siyâsetiydi. Yanlış ve hatalı olabilirdi. Ama Padişahın, o reislere paşalık ve rütbelere bahşederken "gidin millete zulmedin, yağma edin" şeklinde bir emri, işâreti yoktu ki, o suçların tamamı ona yüklensin, Onun niyeti dağınık, dağ ve derelerde yaşayan o reislere birer rütbe vererek, hükûmete karşı itaatlerini te'min idi. Ayrıca, Üstâd Bedüzzaman aynı yazısında "Sultan Hamid bu ağalıktan vazgeçti" diyerek onu bu suçtan tebrie etmektedir.

4. 31 Mart 1909'da Dîvân-ı Harb-i Örfi'deki müdafaatının Onbirinci cinâyetinde, Sultan Abdülhamid'le ilgili kısmında şöyle der:

İstibdâdlar umumen Sultan-ı Mahlû'a isnad edildiği halde, onun Zabtiye Nâzırı ile bana verdiği ma'âş ve ihsan denilen rüşvet ve hakk-ı sükûtu kabul etmedim, reddettim. Milletimin nâmını lekedare etmedim. Aklımı feda ettim, hürriyetimi terk etmedim. O şefkatli Sultan'a boyun eğmedim.

Bedüzzaman "İstibdâdlar umumen Sultan-ı mahlû'a isnad edildiği halde..." sözüyle, Jön Türk hareketinin başladığı zamanları kasetmektedir. Gerçekten o zamanlar, başta Namık Kemâl, Ziya Paşa ve sonra Mehmed Âkif gibi mücahid, edib şâ'irler, hürriyetperverler, Sultan Abdülhamid'e şiddetli hücum ettikleri ve bütün istibdâd ve tahakkümleri onun şahsından bilip itiraz ettikleri bir gerçektir. Lâkin Hazret-i Üstâd Bedüzzaman ise; "... isnad edildiği halde" diyor. Yani gerçek olarak değil, belki o zamanlar öyle telâkkî ve kabul ediliyordu demek istiyor. ve "O şefkatli Sultan'a boyun eğmedim" sözüyle Sultan Abdülhamid'in şefkatli, merhametli ve dindar bir insan olduğunu kaydediyor.

Ayrıca, Bedüzzaman Hazretleri o zamanki en heyecanlı nutuk ve makalelerinde, hiç bir zaman Sultan Abdülhamid'in şahsiyetine, makâmına ve şahsî, insanî ahvâline sair hürriyet perver mücahidler gibi hakaretâmiz sözlerle ilişmemiş, hücum etmemiştir. Ancak nasihat tarzında bazı şeyler söylemiştir.

5. Meşrûtiyet'in i'lânından iki sene sonra, 1910 yılının sonu ve 1911 yılının başında te'lif ve tab'ettirdiği Münâzârat isimli eserinde, istibdâd ve meşrûtiyeti ta'rif ederken, Sultan Abdülhamid'in bahsi münasebetiyle şöyle der:

Zira sabıkta Padişah kendi yerinde mahbus gibi oturuyordu. Biçare milletin halini anlamıyordu.. Veyahut za'f-ı kalb ve kuvvet-i vehm ile anlamak istemiyordu. Yahut mütehevvisane ve mütekeyyifane ve mütekalkıl olan tabiatı anlattırmağa müsa'id değildi.

Burada Sultan Abdülhamid'in şahsiyyetine zâhirde bir ta'riz görünmektedir. Lâkin dikkat edilirse, birkaç ihtimali birden nazara veriyor. En baştaki ihtimal, "kendi yerinde mahpus gibi oturuyordu" ifadesiyle, Mâbeyn'deki paşaların aldatmaları veyahut onu bir çeşit ablukaya almalarıyla "mahbus gibi" yani sağını solunu tam ma'nasıyla haberdar olarak bilmiyordu. Aldığı malumat da "Mâbeyn"den geçerek kendisine ulaşmaktaydı. Sondaki ihtimal ise, Onun beşerî ve insanî ve fitrî bazı hallerinden ve za'if olan bazı damarlarından bahsediyor ki, onun tamamen beşeriyetine yöneliktir. Yaratılış itibariyle vesveseli, hassas, tereddütlü olabilirdi. Fakat bunlar, onun kötü niyetliliğine, kasdî olarak onları işlediğine delâlet etmez. Bedüzzaman da ahirki zaif ihtimal ile birazcık onun fitrî beşeriyetine ve zaif damarına vuruyor.

6. Hizanlı Şeyh Selim'in Hürriyet hakkındaki: **صَنَحْتَ أَهْلًا أَرَالَيْدُ سِيرًا سِيرًا** Arapça şiiri ki, "Hürriyet ancak ateşe lâyıktır. Zira kâfire mahsus bir şiardır" sözünü sual tarzında Bedüzzaman'a tevcih ettikleri zaman, o da şöyle cevap vermiştir:

O biçare şâir, hürriyeti bolşevizm mesleği ve ibâha mezhebi zannetmiş. Haşa! Belki insana karşı hürriyet, Allaha karşı ubudiyeti intac eder. Hem de çok adamlar görmüşüm, Sultan Hamid'e Ahrârdan ziyâde hücum ediyordu ve derdi: "Hürriyeti ve Kanûn-i Esâsîyi otuz sene evvel kabul ettiği için fenadır."

İşte yahu, Sultan Abdulhamid'in mecbur olduğu istibdâdını hürriyet zanneden ve Kanûn-i Esâsî'nin müsemmasız isminden ürken (adamların) sözünde ne kıymet olur: Belki böyle diyenler öyledirler. Hem yirmi senelik İslâmiyet'in bir fedaîsi de demiştir:

حُرِّيَّةٌ عَطِيَّةُ الرَّحْمَنِ إِذْ آتَاهَا خَاصِيَّةُ الْإِيمَانِ

Yani: Hürriyet, insanlara Allah'ın bir atıyyesidir. Çünkü îmânın hasiyetidir.

Bedüzzaman'ın bu, dini rasihâne bilen hakikatli cevabında görüldüğü üzere, o zaman ba'zı müfrit yarı hocalar ve tekfire meraklı hasta mizaçlılar, hemen bir ayetin zahirî ma'nâsına yapışarak, mezkûr Anayasa'yı kabul edenleri, bilhâssa işin başındaki Türkleri küfürle ittiham etmişler. Fakat Bedüzzaman, o zaman cevap vermiş ve o biçare müfritlerin yanlış fikirlerini ortaya koymuş ve onları susturmuştur.

2. Bedüzzaman'ın Yeni Eserlerinde II. Abdülhamid

Merhum Sultan Abdülhamid'le ilgili eski eserleri ve makalelerinden alınan mezkûr nümunelerden başka, hayatının ikinci devresi olan Yeni Sa'îd tabir ettiği zamanlarında bu mevzuda söyledikleri kısaca şöyledir:

---

1. 22. Lem'a'da; Sultan Abdülhamid'in ismi zikredilmemiş, ama ona karşı söylenmiş bir şiir'i bir münasebetle kaydederken şöyle diyor:

Evet, şu hürriyet perdesi altında müthiş bir istibdâdı taşıyan şu asrın gaddar yüzüne çarpılmaya layık iken ve hâlbuki o tokada müstahak olmayan, gayet mühim bir zâtın, yanlış olarak yüzüne savrulan kâmilâne şu sözün

“Ne mümkün zulm ile bîdad ile imha yı hürriyet
Çalış idrâki kaldır, muktedirsен âdemiyette.”

Bu beyân ile Bedüzzaman Hazretleri, Sultan Abdülhamid'i “gayet mühim bir zât” şeklinde tavsif ederek, ona karşı yazılan, söylenen tenkidlerin, hücumların yanlış olduğunu apaçık beyân ediyor.

2. Beşinci Şu'â' Risâlesinin tetimmesinde zulüm ve istibdâd mes'elesi münasebetiyle şöyle demektedir:

Zannederim, asr-ı ahirde İslâm ve Türk hürriyetperverleri bir hiss-i kabl-el vuku' ile bu dehşetli istibdâdı hissederek oklar atıp hücum etmişler. Fakat çok aldanıp, yanlış bir hedef ve hata bir cebhede hücum göstermişler.

Bu paragrafta Bedüzzaman Sa'îd i Nursî Hazretleri çok açık ve kesin olarak, Sultan Abdülhamid'e atılan i'tiraz oklarının ve hücumların katıyyetle yanlış ve hata olduğunu söylemektedir. Namık Kemâller, Mehmed Âkifler bir hiss-i kabl-el vuku' ile çok sonra meydana çıkacak bir istibdâd ve zulmü hissetmişler, fakat hücum oklarını yanlış bir hedefe atmışlardır, diyor.

3. Birinci Şu'â' Risâlesi, 29. ayetin beyânının sonunda şöyle demektedir:

Âlem-i İslâm için en dehşetli asır altıncı asır ile Hülâgu fitnessi ve onüçüncü asrın âhiri ve ondördüncü asır ile harb-i umûmî fitneleri ve neticeleri olduğu münasebetiyle bu cümle makam-ı ebcediyle altıncı asra ve evvelki cümle gibi **بِيَمِّحَالٍ يَنْزَعُونَ** kelimeleri ile bu asra, Sultan Abdülaziz ve Sultan Abdülhamid devirlerine îma eder.

4. Sekizinci Şu'â'nın âhirinde, Hilâfet-i İslâmiye hakkında gelen hadis-i şerîfin ma'nâyı işâretlerini yazarken cifrî ve ebcedî hesabiyle, Hicrî 1328, Rumi 1326 (Miladi 1909) ederek hilâfet-i İslâmiye'nin sona erdiğine işâret ettiğini, ayrıca İslâmiyet'in ilk dört Halîfeleri Hazreti Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Âlî -Radiyahü teala aleyhim ecmain- in isimlerinin beraberce Ebcedî makâmı yine 1326 Rumi (1909) ederek Hilâfet-i Osmaniye'nin sona ereceğine ve bu tarihten sonra, artık Hilâfet'in şartlarına muvafık tarzda takarrur etmediğine ve etmiyeceğine işâret ettiğini kaydetmekle, Sultan Abdülhamid'in İslâm'ın son Halîfesi olduğuna açıkça işâret etmektedir.

5. Rumuzât-ı Semâniye Risâlesinde, Sûre-i Alak'ın bazı cümleleri 1322 Rumi 1324 Hicri ederek yine Hânedân-ı Osmaniye'nin hal' ve nasb gibi mühim olaylarına baktığını ve Balkan ittifakiyle zuhura gelen mühim hâdiselere işâret ettiğini

---

kaydetmektedir.

6. Başka bir eserinde şöyle diyor: Hilâfet-i Abbasiye, Hülagu'nun hücûmiyle hatime verildi. Üç dört asır zaman-ı fetretten sonra **يأتى** **يا قوم** **يا قوم** (Mâide: 54; Allah öyle bir millet getirir ki, Allah onları sever ve onlar da Allah'ı sever...) âyetinin sırrına mazhar olan Osmanlı âdil padişahları, hadis-i şerîfteki istikameti yerine getirmeye çalıştıklarından, hadisin hükmiyle ümmet için bin sene hilâfet-i İslâmiyeyi ve şer'-i şerîf üzerine giden hükûmetin idâmesine vasıta oldular.

7. 1952 senesinde İstanbul'da Nur talebesi bir muallimin zihnini meşgul eden, Üstâd Bedüzzaman Hazretlerinin II. Meşrûtiyyet sıralarında, Sultan Abdülhamid'le macerasını ve Üstâd'ın o sıra neşretmiş olduğu nutuk ve makalelerindeki bazı ifadelerini, sair hürriyetperverler gibi Bedüzzaman'ın da bir itirazı, bir hücumu ma'nâsında anlaması üzerine, Bedüzzaman Sa'îd-i Nursî Hazretleri bu konuda talebelerine bir yazının ana hatlarını dikte ettirmiş ve bir lâhika olarak o zamanlar hem eski harfle hem de yeni harfle teksir ettirerek neşrettirmiştir. O mektubu aynen buraya alıyoruz.

Bir muallim kardeşimiz Sultan Abdülhamid'in hakkında Üstâdımızın hürriyet başında söylediği nutuklarda, Sultan Hamid'e hücum zannetmiş ve o kıymetdar Padişahın kıymetini takdir etmemiş gibi bir şüphe gelmiş?...

Elcevab: Biz Üstâdımızdan aldığımız hakikat-i hal ile cevap veriyoruz.

Evvela: Üstâdımızın hayatındaki birinci bir düstûru: Kur'an-ı Hakim'in bir Kanûn-u esasisidir ki; "Bir adamın cinâyetiyle başkası mes'ul olamaz!.." Kaide-i Kur'aniyesiyle o Padişah'ın zamanındaki hükûmetin hataları ona verilmez, diye daima hayatında ona hüsn-ü zan etmiş. Onun ba'zı zaman mecburiyetle ettiği kusurları onun muarızlarına karşı te'vile çalışmış.

Saniyen: Üstâdımız Hürriyetin başında bütün kuvvetiyle Şerî'at dairesindeki Hürriyet-i Şer'iye'yi sena etmiş, nutuklarıyla halkı o hürriyete davet etmiş. Ve Hürriyet-i Şer'iye'ye muhâlif olanlara demiş ki; Eğer Şerî'at dairesinde olmazsa, istibdâd namı verdiğiniz, bir şahsın mecburî, cüz'î ve hafif istibdâdı, pek şiddetli bir istibdâd-ı küllî olup inkisam edecek. Herkes bir nevi müstebid olur, istibdâd-ı mutlak çıkar, binler istibdâd hükmüne dönecek. Yani; hürriyet ölecek, bir istibdâd-ı mutlak çıkacak. Hatta bu mes'elede, Üstâdımız idam için kurulan Dîvân-ı Harb-i Örfi'de demiş ki: Eğer Meşrûtiyyet İttihâdçılarının istibdâdından ibaret ise ve hilâf-i Şerî'at hareket ise, bütün dünya şahid olsun ki ben mürteciyim.

Salisen: Üstâdımız o zamanda, bir hiss-i kable-l vuku' nev'inden şimdiki âlem-i İslâm'ın ecnebî istibdâdından kurtulması ve bir Cemâhir-i Müttefika-i İslâmiye tarzında tezahüre başlamasını tasavvur etmiş, ümit etmiş, hissetmiş ve bütün kuvvetiyle bağırarak Hürriyet-i Şer'iye'yi takdir etmiş. O zamanki hitabelerinde demiş ki: "Hürriyet, terbiye-i İslâmiye ile olmazsa ölecek, yerine istibdâd-ı mutlak çıkacak".

Rabian: Üstâdımızdan hem işitmişiz, hem halinden anlamışız ki: Ecneblerin şiddetli desise ve kuvvetlerine karşı gösterdiği sebat ve metanet, hususan âlem-i İslâmın kısm-ı azamının Halîfesi olmak; Hem biçare Vilâyat-ı Şarkîye'nin bedevi aşâirini Hamidiye alayları ile en yüksek bir derece-i askeriye ve medeniyeye onları sevk etmesi ve Hamidiye camiinde her cuma günü bulunması ve şe'âir-i İslâmiye'yi elden geldiği kadar mûraat etmesi ve daima yıldız dairesinde ma'nevî Üstâd kabul ettiği bir şeyhi var olduğu gibi; çok hasenatı için Üstâdımız bütün hayatında onu Padişahlar içinde bir nevi velî hükmüne geçtiğini kanaat etmiştir.

Hamisen: İnsan hatasız olmaz. Eğer onun hakkında o zaman nutuklarında, bir mecburiyet tahtında şiddetli hataları olsa da, elbette o hatanın hiç bir ehemmiyeti kalmaz. Hem Aşere-i Mübeşşere içinde, Hazreti Ali (R.A.) ile Hazreti Talha ve Zübeyir'in birbiri hakkındaki hataları, onların Hakikat-ı İslâmiye'ye dair uhuvvetlerine zarar vermediği gibi, elli sene evvel Üstâdımızın merhum Padişah'ın hakkında bir hatası medar-ı i'tiraz olamaz. (Üstâdımızın hizmetinde bulunan Nur Tebeleri)

Görüldüğü üzere, bu lâhika mektubunda beş vecihle merhum Sultan Abdülhamid tebrie ediliyor. Ve onun hasenâtı seyyiâtına mutlak şekilde galib olduğundan ma'nevî makâmı ve derecesi yüksek olduğunu belirtiyor. Bedüzzaman Hazretleri diğer hürriyetperverlerden çok derece hafif, nasihat kabilinden bazı itirazlarını da kendi üzerine alıyor ve Padişah'ı lâyük olduğu nisbette medh ediyor.

3. Bedüzzaman'ın Hatıralarında II. Abdülhamid

Bedüzzaman Hazretleri'nin son on senelik hayatının en yakın talebe ve hizmetkârlarından nakledilen bir iki rivayeti daha kaydedelim:

1. Mustafa Sungur: Üstâd Hazretleri Sultan Abdülhamid hakkında eskiden itirazvarî ba'zı makaleleri için, bir defasında şöyle buyurmuşlardı, eliyle mübarek başına vurarak: "Keçeli Sa'îd, sen şefkatli bir Padişah'a müstebid diye itiraz etmiştin. Onun cezası olarak şu dehşetli istibdâdların zulmünü çek!"

2. Mustafa Sungur ve Bayram Yüksel: Bir gün Üstâdımız merhum Sultan Abdülhamid hakkında demişti ki: "Sultan Abdülhamid velidir. Ben onu hususi dualarım içine almışım. Her sabah, ya Rabbi sen Sultan Abdülhamid Han ve Sultan Vahidüddin ve Hânedân-ı Osmaniye'den râzı ol!" diye dualarımda yadedirim" demişlerdi.

İşte konunun başından buraya kadar, gerek yazılı gerek rivayet yollu ifade ve beyânların mecmuundan çıkan netice şudur ki: Bedüzzaman Sa'îd-i Nursî Hazretleri eskiden II. Meşrûtiyyet'in i'lânından evvel ve sonrasında, Hürriyet-i Şer'iyenin gerçek ma'nâda Osmanlı devleti idâresinde yerleştirilmesini ve bu meyanda Hilâfet Saltanatı'nın idâresini, bir kaç paşanın fikir ve tedbiriyle değil, büyük bir millet meclisi ve onun yanında geniş ve büyük bir şûra meclisi tarafından kararlar altına alınmasını istemiş ve bu yolda mücadele vermiştir. Bu mücadeleleri

---

esnasında, bazen bilmünasebe ve dolayısıyla Sultan Abdülhamid'e karşı da i'tirazvari veya nasihat şeklinde sözleri varid olmuştur. Lâkin Bedüzzaman'ın bu kabil sözleri ise, bir İslâm Halîfesinden bazı hizmetlerin yapılmasını talep ve bazı nasihat şeklinden ibaret olduğu, yukarıda nakledilen yazılı ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Başkaca herhangi bir itiraz, şahsiyyetine bir hücum tarzı yoktur.